

XULLA

El mot valencià per a 'carn de costella, una costella de xai' etc. (etim. AXUNGIA, ben establerta en el *DECat.* IX, 104a19ss. i *DECH* s.v. *chuleta*) ha donat 5 *NLL* menors. «Barraca de *čula*» te. Pobra de Vallbona (XXX, 104.19), Corral de *čula* a Canet de Berenguer (XXX, 42.12), Caseta de *č.* a Torrent (XXX, 138.25). En diminutiu el nom del poble xurro de *Xulilla* (*Chulilla*) en els Serrans, a la ratlla de l'alt Palància. Ja a. 1235 «Nules, Hujon, Chelva, Domenyo, *juliella*, Liria, Murbedro» (Villan., *Vi.Li.* III §5.21) (potser el ms. porta *Xuliella* grafia modernitzada com s'ha fet amb *Hujon* = Vall d'Uixó). 1260: *Chulilla* (Mtz.Fdo. *DocValACA* I, 313). *Chullella* en un text del S. XIV, i *Chullela* en el Llibre d'Antiguitats, estudiat per Martí Mestre (c.17, §3 i 47 §2).

Una variant masc. pl. Racó dels *Xullillos* en te. de Confrides (XXXIII, 33.23).

Xumenegre, V. *Xemeneia Xuncla*, V. *Jóncols* s.v. *Jonquera Xupena*, V. *Sopalmo Xúpio*, V. *Misc. Mos. X-*

XÚQUER

El riu provinent de la Mancha desemboca al peu de Cullera, després de regar les comarques valencianes de la seva Ribera.

PRON.: *čiker*, general a les seves comarques,¹ p. ex. anotat *el čiker* a Alberic (XXXI, 137.11, 23) J.G.M. nega en la recensió d'*El Camí* 1-IX-34 que es pronuncï *šiker*, com havien escrit Navarro Tomás i Sanchis 35 Guarnier en «Anàlisi Fonètic del Val. literari». En efecte dubto que existeixi realment aquesta pron. Pertot i en tota mena de frases; «la Séquia Real del *čiker* arriba fins al te. d'Albal» (oït a Beniparrell, XXX, 5.9, 7.16); «el cano és arrimaet al *čiker*» (Alzira XXXI, 99.2); «el riu de Sallent va a parar al *čiker*» (a Sallent de X.) (XXXII, 48.17). Només a Carcaixent vaig oïr *čuke* sense *-r* (XXXI, 110.8), si bé també *čiker* 109.2, però sempre amb *č*.

MENCIONS ANT. Ja sovint *Xucar* en el *Rept.* el juny de 1238 es dona al bisbe de Saragossa l'«Alqueria de *Albalat*, que est juxta *Xucar*» (Bof. 374.4) un casal de molins «in term. de *Culera*, in flumine de *Xucar*» (393.23). I amb *-o* probt. només a causa de l'ablatiu llatí: «pratum in *Aljazira* qui afrontat in via q. vadit a Valentiam, et in *Xucaro*, et in campo Alfaquimi» (422.27).

En la Crònica de Jaume I, presa Borriana abans de Nadal «acordam-nos q. faéssem una cavalgada en ribera de *Xučbar*, e poguem ésser tro a 130 cavalers, almugàvers 500 e peons 700 --- e --- quan Nós fom

endret d'Almenara --- daren-nos alimares --- per ço que sabessen que gran cavalgada venia a ribera de *Xúcar*, e anam passar a Albalat --- e quan Nós fom a *Cullera*, albergam sus denant la vila, entre-l 5 *Xucar* e-l castell de Cullera ---» (§193.237).

No podien atacar el castell amb fonèvolos perquè «de pedres en la ribera de *Xucar* no havia gens» (239.5f.). En fi, calgué retirar-se de l'audacíssim intent, quan encara estaven fermes en mans dels moros 10 València, *El Puig* i tots els castells de la zona central valenciana. Fins que foren presos.

Després alternen les dues formes *Xúcar* i la catalanitzada en *-er*. «Tornam-nos-en al regne de Val., perquè --- vòliem acabar ço que havíem començat, que aitambé haguéssem tot l'altre Regne, com havíem tro en *Xúquer*» (§328 Ag. 355); si bé encara resta l'antiga variant; negociant amb els moros de Castalla «quan viren que Nós havíem Xàtiva e Biar, rendé:s a Nós tot l'altre Regne, que era *Xúcar* tro en 20 terra de Múrcia» (§360, Ag. 378.6f.).

1244: *Xucarum* (*BABL* III, 106). 1315: «suma de totes les rendes que-l Sr. Rey ha cascan any en lo Regne de Val. dessà el riu de *Xúcher* --- 250.913 sous» (*CoDoACA* XII, 268). *Fi S.XIV. Xúquer*, Eiximenis 25 (*Regiment*, *NCL* 24.20). 1450: «*Xúquer* lur clot no l'ompliria» libel-lava l'escèptic Jaume Roig en el *Llibre de les Dones*, v.12390, encara Cavanilles, gran home que estimava més la seva terra que la madrilenya acadèmia, escrivia *Xúcar* amb X-.

En clàssics llatins: *SUCRO* declinat *-ONIS* etc.¹ en P. Mela, Livi, Plini, Sèneca etc. i l'adj. derivat *sucronensis* en Ciceró (*Pro Balbo*), Mela etc.; i Suetoni parlà del «ventus *sucronensis* qui spirat in Spania» (segons St. Isidor, *De rerum natura*, 37.3), referint-se sens dubte al «vent de Ponent», mai ben vist pels valencians (de Ponent ni vent ni gent!), que bufa Xúquer avall des de la Mancha. I ja en els geògrafs grecs, almenys des d'Estrabó, *Soukrôn*, *Soukrónos*, quan el llibre II, situa tres petites colònies dels grecs de Marsella entre Cartagena i el Xúquer, no gaire lluny del riu.²

En escrits àrabs, tinc nota que almenys es troba en el Himyarí, dada de 1310, transmesa per ell el S. xv, ed. 1961, on es llegeixen les lletres *šuqr*, però segurament cal entendre *šiqar*. De la diferència de timbre entre la *s* dorsal hispànica i valenciana, i la *s* apical de l'àrab, ve el canvi de *s-* en *š* que feren els moros i moriscos en aquest i en tants mots, exagerant imitativament la diferència en el punt d'articulació; després s'hi ha canviat en *č* com en altres casos de *š* inicial, també la vocal intercalada davant *r* final és ben concebible que amb *č* mossàrab ja el pronunciessin alguns moriscos per algun fet de fonètica sintàctica, en llur àrab, bàrbara combinació amb *wad* 'riu'? o amb l'art. *aš-šuk(a)r?*

Algunes dades bibliogràfiques en Lz.Vargas II, 29; cf. P. Soler «Top. del Júcar, Alberique - Cofrentes,